

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних завдань
з дисципліни

ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА

*(для студентів 6 курсу заочної форми навчання
спеціальності 7.03050401 – Економіка підприємства)*

ХАРКІВ – ХНУМГ ім. О. М. Бекетова – 2015

Методичні вказівки до виконання практичних завдань з дисципліни «Економічна діагностика» (для студентів 6 курсу заочної форми навчання спеціальності 7.03050401 – Економіка підприємства) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад. : В. О. Єсіна, І. В. Покуца. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. – 24 с.

Укладачі: В. О. Єсіна
І. В. Покуца

Рецензент: доц., к.е.н. Н. М. Матвєєва

Рекомендовано кафедрою економіки підприємств, бізнес-адміністрування та регіонального розвитку, протокол № 1 від 27. 08. 2011 р

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ.....	4
Змістовий модуль 1 «Діагностика як інструмент забезпечення ефективного функціонування і розвитку підприємства у конкурентному середовищі».....	5
Розрахункові завдання.....	5
Питання для самоконтролю з першого змістовного модуля.....	14
Змістовий модуль 2 «Діагностика потенціалу підприємства та оцінка його стану».....	14
Розрахункові завдання.....	22
Питання для самоконтролю з другого змістовного модуля.....	22
Перелік використаних джерел.....	23

ВСТУП

Сучасний етап розвитку нашої держави зумовлює високі вимоги до оцінки ефективності функціонування економічних систем різних рівнів. Але основна увага приділяється саме підприємству як первинній, основній, самостійній ланці народного господарства, що створює конкретні економічні блага, а отже, є першоосновою національного багатства України.

Не останню роль у невдачах вітчизняних і зарубіжних бізнесменів відіграє постійна нестабільність зовнішнього середовища господарювання. Якнайповніше уявлення про ситуацію на підприємстві можна отримати лише за допомогою аналізу його фінансового стану та результатів виробничо-господарської діяльності. Для подолання хоча б частини дестабілізуючих факторів доцільно підняти економічний аналіз підприємств та організацій на якісно новий рівень.

Поняття «діагностика» раніше вживалося переважно в медицині та означало мистецтво розпізнавання хвороби за її симптомами. При цьому керувалися певними правилами, що були розроблені на основі досвіду попередніх поколінь. В економічній практиці діагностика є встановлення стану економічних об'єктів за прямим та непрямыми ознаками. Оперування як прямими, так і непрямыми ознаками означає роботу економіста-аналітика не тільки з показниками (прямо вимірюваними величинами), але й з параметрами (величинами, що часто вимірюються опосередковано чи є відносними величинами порівняння).

Отже, економічна діагностика включає в свій склад не тільки властиві для традиційного економічного аналізу дослідження фінансового стану та виробничого потенціалу, але й розділи з конкурентоспроможності підприємства, продукції, економічної культури, оцінки бізнесу та ін. Звідси випливає важливість діагностичних процедур для стратегічного планування та сталого розвитку підприємств.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

«Діагностика як інструмент забезпечення ефективного функціонування і розвитку підприємства у конкурентному середовищі»

Розрахункові завдання

Завдання 1.1 Подати цифрову інформацію у зручній для аналітика та наочній для користувача формі. За даними таблиці перегрупувати інформацію кількома способами з тим, щоб залежність між величинами X та Y стала очевидною. Виявити кількісну форму залежності.

Розрахувати:

- середню (середню арифметичну);
- відхилення від середньої (середнє квадратичне відхилення);
- коефіцієнт варіації;
- коефіцієнт кореляції;
- коефіцієнт Спірмена і Кенделла.

Таблиця – Динаміка показників X та Y у 2012-2015 pp.

Значення, од.	Рік			
	2012	2013	2014	2015
X	108	60	89	51
Y	206	158	187	149

Теорія для розрахунку

Середня арифметична – це частка від ділення суми всіх варіантів на їхню кількість. Середню арифметичну визначають за формулою

$$\bar{x} = \frac{x_1 + x_2 + \dots + x_n}{n} = \frac{\sum x}{n},$$

де x_1, x_2, x_n – варіанти (відповіді);

$\sum x$ – сума варіантів (відповідей);

n – кількість варіантів (відповідей).

Середнє квадратичне (стандартне) відхилення – це корінь квадратний із середнього квадрата відхилень окремих значень ознаки від середньої арифметичної:

$$\sigma = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2}{n}},$$

Величину σ називають *дисперсією*. Вона характеризує абсолютну величину варіації рівнів ознаки, яка вивчається.

Коефіцієнт варіації V – це відношення середнього квадратичного відхилення s до середньої арифметичної \bar{x} . Цей показник визначається у відсотках.

$$V = \frac{\sigma}{\bar{x}} 100\% .$$

Середньозважена, чи *зважена середня арифметична* згрупованого ряду, дорівнює сумі добутків кожної варіанти на її частоту (чисельність), поділену на суму частот.

$$\bar{x} = \frac{x_1 p_1 + x_2 p_2 + \dots + x_n p_n}{p_1 + p_2 + \dots p_n} = \frac{\sum x p}{\sum p} ,$$

де x_1, x_2, x_n – варіанти;

p_1, p_2, p_n – частоти варіантів;

$\sum x p$ – сума добутків варіантів, помножених на їхню частоту;

$\sum p$ – сума частот.

Індекс I розраховують як суму добутків кожного значення ознаки та її частки, поділену на добуток максимального значення ознаки і суми часток.

$$I = \frac{x_1 p_1 + x_2 p_2 + \dots + x_n p_n}{x_{\max} (p_1 + p_2 + \dots p_n)} = \frac{\sum x p}{\sum p} .$$

Середнє квадратичне відхилення для дискретних варіаційних рядів розраховують за формулою $\sigma = \sqrt{\frac{\sum (x - \bar{x})^2 p}{\sum p}}$.

Кореляційна залежність – це взаємозв'язок між двома ознаками, який полягає в тім, що залежно від змін однієї ознаки змінюється середня величина значень інших ознак. На відміну від функціональної залежності тут в окремих випадках під час обчислення значення одної ознаки інші ознаки набувають різних значень.

Коефіцієнти рангової кореляції r розраховують за коефіцієнтами Спірмена і Кенделла. Вони дають змогу виміряти залежність двох ознак виходячи з наявності чи браку функціональних зв'язків у двох рядах ознак вимірюваних за упорядкованими номінальними шкалами.

$$r = 1 - \frac{6 \sum d_i^2}{l(l^2 - 1)} ,$$

де $d = i - k_i$ – різниця між парами рангів;

l – кількість порівнюваних пар рангів.

Величина r може змінюватися від $+1$, коли два ряди ранжировано у прямому порядку, до -1 – у зворотному. Коли r дорівнює $+1$ чи -1 , існує функціональний (прямий чи зворотний) зв'язок.

За безладного розміщення рангів r дорівнює 0, що означає брак зв'язку.

Коефіцієнт рангової кореляції Кенделла використовують для вимірювання взаємозв'язку між якісними ознаками, що характеризують об'єкти того самого роду і ранжирувані за однаковим критерієм. Для цього застосовують формулу

$$r = \frac{F}{\frac{1}{3}l(l-1)},$$

де F – різниця між загальною кількістю збігу та інверсій.

Завдання 1.2 За даними таблиці розрахувати середньоквадратичне відхилення показників та коефіцієнт варіації:

Таблиця – Інформація щодо ваги упаковки товару, г

Параметр	Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3	Зразок 4	Зразок 5	Зразок 6	Зразок 7	Зразок 8
Вага упаковки товару	54	63	50	58	54	51	60	65

Завдання 1.3 За даними таблиці розрахувати коефіцієнти кореляції і варіації

Таблиця – Динаміка показників фондовіддачі

Значення, фондовіддачі в галузі	Рік						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Фв	2,3	1,2	0,8	0,6	1,6	1,8	1,7

Завдання 1.4 Подати цифрову інформацію у зручній для аналітика та наочній для користувача формі. За даними табл. визначити залежність між величинами X . Виявити кількісну форму залежності між показниками.

Таблиця – Динаміка значення показника X за роками

Рік						
2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
0,08	0,3	0,28	0,16	1,2	0,09	1,3

Завдання 1.5 Необхідно виявити ступінь залежності між розмірів маєтків і станом власників, склавши таблицю спряженості, розрахувати Коефіцієнти Спірмена і Кенделла залежності між розміром маєтків і станом власників.

Таблиця – Характеристика маєтків за станом власників

№п/п	Стан власника	Розмір маєтку
1	дворяни	400
2	купці	70
3	міщани	150
4	селяни	40

Завдання 1.6 Необхідно оцінити якість продукції ковбаси методом експертних оцінок. При цьому просять виставити оцінку за 10 бальною шкалою. Результати голосування виявилися наступні (табл.)

Таблиця – Результати голосування експертів

Експерт	Самооцінка	Оцінка
1	4	8
2	10	3
3	7	5
4	8	9
5	6	7
6	4	8

Теорія для розрахунку

Метод експертних оцінок – метод Дельфі дозволяє за допомогою кількох послідовних голосувань прийти до найкращого з даного питання рішення. При цьому голосування анонімні, що «виключає вплив натовпу». Алгоритм методу:

1. Ставиться завдання – питання на які потрібно відповісти. При цьому відповідь має виражатися чисельно.
2. Відбирається експертна група – група людей (зазвичай 10 або більше), які є фахівцями в даній області. Вони і будуть голосувати.
3. Проводиться перший тур голосування. При цьому експерти:
 - Виставляють оцінку собі (самооцінка).
 - Дають чисельну оцінку з питання голосування.
 - Коментують свій вибір.
4. Після цього аналітична група проводить аналіз даних.

Необхідно обчислити:

- Средньогрупову оцінку.
- Просту оцінку.
- Середньовагову оцінку.
- Медіану.
- Довірчий інтервал.

5. Далі всім експертам розсилаються результати. Вони вивчають їх, зокрема коментарі інших експертів. Проводиться другий тур, в якому експерт може як залишитися при своїй думці, так і поміняти його. Свою нову оцінку експерт повинен прокоментувати.

6. За новими даними знову обчислюються всі характеристики з пункту 4. пункти 4-6 повторюються до тих пір, поки експерти не прийдуть до спільної думки. Критерієм цього може бути, наприклад, довжина довірчого інтервалу – як тільки він стане менше, ніж заздалегідь задана величина голосування припиняється.

Завдання 1.6 Оцінити рівень попиту на товар А в 2015 році. Запрошені 10 експертів. Кожен експерт отримав анкету з описом товару і передбачуваного ринку збуту. Експертам запропоновано дати собі індивідуальну самооцінку в балах в діапазоні від 0 до 10. Рівень попиту пропонується оцінити у відсотках в діапазоні від 0 до 100.

Кожен експерт працює самостійно і анонімно. Після 1-го туру від експертів були отримані наступні результати (табл.)

Таблиця – Результати голосування експертів

номер експерта	коефіцієнт самооцінки	рівень попиту-індивідуальна оцінка експерта
1	10	90
2	8	100
3	10	75
4	7	80
5	8,8	90
6	10	100
7	6,6	80
8	8,5	80
9	7,4	60
10	9,9	80

Завдання 1.7 Розрахувати показники концентрації товарного ринку. Частки діючих суб'єктів показані в таблиці.

Таблиця – Частки ринку суб'єктів господарювання

№ суб'єкта	1	2	3	4	5
Частка	15 %	7 %	33 %	25 %	20 %

Теорія для розрахунку

Рівень конкуренції на ринку залежить від частки підприємства на ринку і показників концентрації товарного ринку.

Для визначення рівня концентрації товарного ринку використовуються такі показники:

1. *Коефіцієнт ринкової концентрації (CR)* – сума часток на товарному ринку (виражених у відсотках) певного числа (n) найбільших господарських суб'єктів, що діють на даному ринку;

$$CR_i = \sum_{i=1}^n q_i ,$$

де CR_i – індекс концентрації певної кількості (n) підприємств, %;

q_i – частка продажів і-го підприємства, %.

2. *Індекс ринкової концентрації Херфіндаля-Хіршмана (ННІ)* – сума квадратів часток на товарному ринку (виражених у відсотках) всіх господарських суб'єктів, що діють на даному ринку.

$$HNI = \sum_{i=1}^m q_i^2 ,$$

де HNI – індекс Херфіндаля-Хіршмана;

q_i – частка продажів кожного з m підприємств галузі, $i = 1, \dots, m$.

Значення ННІ при близькості до 0 показує, що ринок неконцентрований, близько 1 – висококонцентрований, монопольний.

Якщо на ринку діє менше 15 господарюючих суб'єктів, для оцінки стану конкурентного середовища використовується коефіцієнт ринкової концентрації, що розраховується для трьох найбільших суб'єктів, що діють на ринку (CR-3), і індекс Херфіндаля-Хіршмана. Якщо кількість суб'єктів 15 і більше, то може використовуватися тільки CR-3.

3. *Індекс Холла–Тайдмана* розраховується на основі зіставлення відносних рангів фірм на ринку.

$$HT = \frac{1}{2 \sum_{i=1}^m R_i q_i - 1} ,$$

де HT – індекс Холла-Тайдмана;

R_i – позиція (ранг) підприємства на ринку (найбільше має ранг 1);

q_i – частка продажів цих підприємств у загальному обсязі.

Значення HT при близькості HT до 1 показує, що ринок висококонцентрований, монопольний; при близькості HT до значення $\frac{1}{m}$ ринок неконцентрований.

Завдання 1.9 Оцінити становище підприємства на ринку. Частка підприємства на ринку 45%, $CR-3 = 30\%$, $HNI = 920$.

Теорія для розрахунку

Виходячи з таблиці, визначаємо положення підприємства, що не домінує на низькоконцентрованого ринку.

Таблиця – Оцінка положення підприємства на ринку

Частка суб'єкта	CR-3	HNI	Положення суб'єкта
Менше 35 %	$CR-3 < 45 \%$	$HNI < 1000$	не домінують на низькоконцентрованого ринку
	$45 \% < CR-3 < 50 \%$	$1000 < HNI < 2000$	не домінуюче на умеренноконцентрованому ринку
	$50 \% < CR-3 < 70 \%$	$1000 < HNI < 2000$	не домінуюче на умеренноконцентрованому ринку, тільки якщо він не входить в трійку (п'ятірку) найбільших
	$70 \% < CR-3 < 100 \%$	$2000 < HNI < 10000$	домінуюче на висококонцентрованому ринку, тільки якщо він не входить в трійку (п'ятірку) найбільших
від 35 до 50 %	$35 \% < CR-3 < 45 \%$	$HNI < 1000$	домінуюче на висококонцентрованому ринку, тільки якщо він не входить в трійку (п'ятірку) найбільших
	$45 \% < CR-3 < 70 \%$	$1000 < HNI < 2000$	не домінуюче на умеренноконцентрованому ринку
	$70 \% < CR-3 < 100 \%$	$2000 < HNI < 10000$	не домінуюче на умеренноконцентрованому ринку
Більше 50 %	$50 \% < CR-3 < 70 \%$	$1000 < HNI < 2000$	домінуюче на умеренноконцентрованому ринку
	$70 \% < CR-3 < 100 \%$	$2000 < HNI < 10000$	домінуюче на висококонцентрованому ринку

Завдання 1.8 Оцінити концентрацію підприємств на ринках умовної продукції в різних регіонах за допомогою індексів:

- концентрації ринку;
- Херфіндаля-Хіршмана;
- Холла-Тайдмана.

Таблиця – Вихідні дані

Підприємства	Обсяг продажу, тис. грн
1	40998
2	38648
3	31156
4	26664
5	24270
6	23943
7	23495

Завдання 1.10 Дати висновок щодо положення суб'єкта господарювання на ринку, виходячи зі значень індексів концентрації ринку та Херфіндала-Хіршмана, заповнити таблицю.

Частка суб'єкта	CR-3	HHI	Положення суб'єкта
менше 35 %	$CR-3 < 45 \%$	$HHI < 1000$	
	$45 \% < CR-3 < 50 \%$	$1000 < HHI < 2000$	
	$50 \% < CR-3 < 70 \%$	$1000 < HHI < 2000$	
	$70 \% < CR-3 < 100 \%$	$2000 < HHI < 10000$	
від 35 до 50 %	$35 \% < CR-3 < 45 \%$	$HHI < 1000$	
	$45 \% < CR-3 < 70 \%$	$1000 < HHI < 2000$	
	$70 \% < CR-3 < 100 \%$	$2000 < HHI < 10000$	
більше 50 %	$50 \% < CR-3 < 70 \%$	$1000 < HHI < 2000$	
	$70 \% < CR-3 < 100 \%$	$2000 < HHI < 10000$	

Завдання 1.11 За даними таблиці діагностувати тип ринкового середовища та становище підприємства на даному ринку, розрахувавши індекс Херфіндала-Хіршмана, коефіцієнти концентрації ринку та індекс Холла-Тайдмана .

Таблиця – Вихідні та розрахункові дані.

Підприємство	Обсяг продажу, тис. од.	Ціна за од. продукції грн.	Ринкова частка	Ранг
1	360	1,80		
2	54	0,90		
3	32	0,80		
4	78	1,00		
5	737	2,60		
6	1205	2,60		
7	44	0,90		
8	38	0,80		
9	62	1,00		
10	74	1,00		
11	35	0,80		
12	120	1,60		
Разом				

Завдання 1.12 За даними таблиці діагностувати тип ринкового середовища та становище підприємства на даному ринку, розрахувавши індекс Херфіндала-Хіршмана, коефіцієнти концентрації ринку та індекс Холла-Тайдмана.

Таблиця – Вихідні та розрахункові дані

Підприємство	Обсяг продажу, тис.од.	Ціна за од. продукції грн.	Ринкова частка	Ранг
1	24800	25		
2	54000	14		
3	45000	12		
4	12000	6		
5	7500	40		
6	6800	25		
7	2300	12		
8	45900	14		
9	29000	13		
10	32500	16		
11	47000	54		
12	24900	23		
Разом				

Питання для самоконтролю з першого змістовного модуля

1. Що включає в себе діагностичний аналіз діяльності підприємства?
2. Назвіть основні підходи до аналізу фінансових звітів підприємств.
3. Які загальні принципи діагностики ви знаєте.
4. Перерахуйте інструментарій економічної діагностики.
5. Надайте ґрунтовну характеристику основним методам стратегічного аналізу.
6. Надати визначення поняттю «бенчмаркінг».
7. Що включає в себе визначення пріоритетних конкурентів на ринку?
8. Оцінка конкурентоспроможності підприємств-конкурентів на окремих ринках.
9. Процедура оцінки конкурентоспроможності промислової продукції.
10. Зведена оцінка конкурентоспроможності продукції і конкурентоспроможності підприємства.
11. Справжня економічна вартість підприємства як цілісного майнового комплексу.
12. Визначення стратегічних ресурсів підприємства і сфер діяльності. Конкурентні переваги підприємства.
13. Охарактеризуйте існуючі підходи до визначення структури управлінського аналізу.
14. Назвіть основні методи одержання якісної інформації.
15. Назвіть цілі, принципи й методи управлінського аналізу.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2

«Діагностика потенціалу підприємства та оцінка його стану»

Комплексне завдання 2.1 Необхідно розрахувати показники фінансової діяльності підприємства. За результатами розрахунків цього розділу студенти повинні здійснити ґрунтовні пояснення тенденцій фінансового стану підприємства та зробити пропозиції щодо поліпшення поточного стану речей. Інформації для аналізу (форми фінансової звітності підприємства) студенти знаходять самостійно – необхідно використовувати матеріали виробничої практики. Або звітність підприємств з інформаційного ресурсу вільного доступу – <http://smida.gov.ua/>.

Фінансову діагностику підприємства слід здійснити, використавши статті фінансової звітності:

1. Баланс підприємства (форма 1);
2. Звіт про фінансові результати (форма 2);
3. Звіт про рух грошових коштів (форма 3);
4. Звіт про власний капітал (форма 4);
5. Примітки до річної фінансової звітності (форма 5).

Теорія для розрахунку

Метою фінансової діагностики є наглядна оцінка динаміки розвитку підприємства, його фінансового стану. Студент повинен розглянути і здійснити загальновизнані методи аналізу, які використовує будь-який фінансовий аналітик:

- горизонтальний аналіз;
- вертикальний аналіз;
- аналіз із використанням фінансових коефіцієнтів.

Сутність горизонтального аналізу полягає в порівнянні показників звітності попереднього і звітного років. При цьому здійснюється постатейне співставлення звітів, визначається абсолютне та відносне відхилення статей. Аналізуючи динаміку валюти балансу, порівнюють її значення на початок і кінець року (строки 280 та 640 балансу підприємства). Зменшення валюти балансу на кінець року свідчить про скорочення підприємством обсягів його господарської діяльності.

На відміну від горизонтального аналізу, який відтворює динаміку фінансової звітності за ряд років, вертикальний аналіз є аналізом внутрішньої структури звітності. При здійсненні такого аналізу узагальнюючий показник приймається рівним 100%, а кожна його складова обчислюється як питома вага (частка від 100%). Узагальнюючими показниками приймаються підсумки

Балансу (Актив, Пасив), обсяг реалізованої продукції Звіту про фінансові результати. За допомогою цього методу аналізу з'ясовують, яку частку в групі чи підгрупі узагальнюючих показників займає та чи інша стаття. Це дає змогу визначити вплив складової узагальнюючого показника на діяльність підприємства.

Аналіз із використанням фінансових коефіцієнтів складається із 6 частин:

1. Операційного аналізу.
2. Аналізу операційних витрат.
3. Аналізу управління активами.
4. Аналізу ліквідності.
5. Аналізу довгострокової платоспроможності.
6. Аналізу прибутковості.

Операційний аналіз передбачає розрахунок коефіцієнта росту валових продажів ($k_{РВП}$), коефіцієнта валового доходу ($k_{ВД}$), коефіцієнта операційного прибутку ($k_{ОП}$), коефіцієнта чистого прибутку ($k_{ЧП}$) за наступними формулами:

$$k_{РВП} = \frac{\text{Виручка за звітний рік} - \text{Виручка за попередній рік}}{\text{Виручка за попередній рік}},$$

тобто за даними форми 2 слід підставляти наступні показники:

$$k_{РВП} = \frac{\text{ст.3 (010) ф.2} - \text{ст.4 (010) ф.2}}{\text{ст.4 (010) ф.2}},$$

$$k_{ВД} = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}},$$

тобто за даними форми 2 слід підставляти наступні показники окремо для звітнього, окремо для попереднього років:

$$k_{ВД} = \frac{\text{ст.3 (050) ф.2}}{\text{ст.3 (010) ф.2}} \text{ та } k_{ВД} = \frac{\text{ст.4 (050) ф.2}}{\text{ст.4 (010) ф.2}},$$

$$k_{ОП} = \frac{\text{Прибуток до сплати процентних платежів та оподаткування}}{\text{Виручка від реалізації}},$$

тобто за даними форми 2 слід підставляти наступні показники окремо для звітнього, окремо для попереднього років:

$$k_{ОП} = \frac{\text{ст.3 (170) ф.2}}{\text{ст.3 (010) ф.2}} \text{ та } k_{ОП} = \frac{\text{ст.4 (170) ф.2}}{\text{ст.4 (010) ф.2}},$$

$$k_{ЧП} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}},$$

тобто за даними форми 2 слід підставляти наступні показники окремо для звітнього, окремо для попереднього років:

$$k_{ЧП} = \frac{\text{ст.3 (220) ф.2}}{\text{ст.3 (010) ф.2}} \text{ та } k_{ЧП} = \frac{\text{ст.4 (220) ф.2}}{\text{ст.4 (010) ф.2}}.$$

Аналіз операційних витрат передбачає розрахунок коефіцієнта собівартості реалізованої продукції (k_{BC}), коефіцієнта витрат на реалізацію та управління (k_{BPY}), коефіцієнта фінансових витрат та витрат від участі в капіталі ($k_{\Phi B}$) за формулами:

$$k_{BC} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Виручка від реалізації}},$$

тобто за даними форми 2 слід підставляти наступні показники окремо для звітного, окремо для попереднього років:

$$k_{BC} = \frac{\text{ст.3 (040) ф.2}}{\text{ст.3 (010) ф.2}} \text{ та } k_{BC} = \frac{\text{ст.4 (040) ф.2}}{\text{ст.4 (010) ф.2}},$$

$$k_{BPY} = \frac{\text{Витрати на реалізацію та управління}}{\text{Виручка від реалізації}},$$

тобто за даними форми 2 слід підставляти наступні показники окремо для звітного, окремо для попереднього років:

$$k_{BPY} = \frac{\text{ст.3 (070) ф.2} + \text{ст.3 (080) ф.2} + \text{ст.3 (090) ф.2}}{\text{ст.3 (010) ф.2}} \text{ та}$$

$$k_{BPY} = \frac{\text{ст.4 (070) ф.2} + \text{ст.4 (080) ф.2} + \text{ст.4 (090) ф.2}}{\text{ст.3 (010) ф.2}},$$

$$k_{\Phi B} = \frac{\text{Фінансові витрати та витрати на участь в капіталі}}{\text{Виручка від реалізації}},$$

тобто за даними форми 2 слід підставляти наступні показники окремо для звітного, окремо для попереднього років:

$$k_{\Phi B} = \frac{\text{ст.3 (140) ф.2} + \text{ст.3 (150) ф.2}}{\text{ст.3 (010) ф.2}} \text{ та } k_{\Phi B} = \frac{\text{ст.4 (140) ф.2} + \text{ст.4 (150) ф.2}}{\text{ст.4 (010) ф.2}}.$$

Аналіз управління активами передбачає розрахунок коефіцієнтів оборотності активів (k_{OA}), оборотності необоротних активів (k_{HA}), оборотності чистих активів ($k_{\text{чА}}$), оборотності дебіторської заборгованості ($k_{ДЗ}$), середнього періоду погашення (періоду інкасації) дебіторської заборгованості ($T_{ДЗ}$), оборотності запасів з реалізації ($k_{ЗР}$), оборотності запасів з собівартості ($k_{ЗС}$), оборотності кредиторської заборгованості ($k_{КЗ}$), середнього періоду погашення кредиторської заборгованості ($T_{КЗ}$) за формулами:

$$k_{OA} = \frac{2 * \text{Виручка від реалізації}}{\left(\frac{\text{Активи, разом}}{\text{на початок року}} + \frac{\text{Активи, разом}}{\text{на кінець року}} \right)},$$

тобто за даними форми 1 та форми 2 слід підставляти наступні показники:

$$k_{OA} = \frac{2 * \text{ст.3 (010) ф.2}}{\text{ст.3 (280) ф.1} + \text{ст.4 (280) ф.1}},$$

$$k_{HA} = \frac{2 * \text{Виручка від реалізації}}{\text{Необоротні активи на початок року} + \text{Необоротні активи на кінець року}},$$

тобто за даними форми 1 та форми 2 слід підставляти наступні показники:

$$k_{HA} = \frac{2 * \text{ст.3 (010) ф.2}}{\text{ст.3 (080) ф.1} + \text{ст.4 (080) ф.1}},$$

$$k_{QA} = \frac{2 * \text{Виручка від реалізації}}{\left(\begin{array}{c} \text{Активи, разом} \\ \text{на початок року} \end{array} + \begin{array}{c} \text{Активи, разом} \\ \text{на кінець року} \end{array} - \left(\begin{array}{cc} \text{Поточні} & \text{Поточні} \\ \text{зобов'язання} & \text{зобов'язання} \\ \text{на початок року} & \text{на кінець року} \end{array} \right) \right)},$$

тобто за даними форми 1 та форми 2 слід підставляти наступні показники:

$$k_{QA} = \frac{2 * \text{ст.3 (010) ф.2}}{(\text{ст.3 (280) ф.1} + \text{ст.4 (280) ф.1} - (\text{ст.3 (620) ф.1} + \text{ст.3 (630) ф.1} + \text{ст.4 (620) ф.1} + \text{ст.4 (630) ф.1}))},$$

$$k_{DЗ} = \frac{2 * \text{Виручка від реалізації}}{\left(\begin{array}{c} \text{Дебіторська заборгованість} \\ \text{на початок року} \end{array} + \begin{array}{c} \text{Дебіторська заборгованість} \\ \text{на кінець року} \end{array} \right)},$$

тобто за даними форми 1 та форми 2 слід підставляти наступні показники:

$$k_{DЗ} = \frac{2 * \text{ст.3 (010) ф.2}}{(\text{ст.3 (160) ф.1} - \text{ст.3 (210) ф.1}) + (\text{ст.4 (160) ф.1} - \text{ст.4 (210) ф.1})},$$

$$T_{DЗ} = \frac{365}{\text{Оборотність дебіторської заборгованості}} = \frac{365}{k_{DЗ}},$$

$$k_{ЗР} = \frac{2 * \text{Виручка від реалізації}}{\left(\begin{array}{c} \text{Запаси} \\ \text{на початок року} \end{array} + \begin{array}{c} \text{Запаси} \\ \text{на кінець року} \end{array} \right)},$$

тобто за даними форми 1 та форми 2 слід підставляти наступні показники:

$$k_{ЗР} = \frac{2 * \text{ст.3 (010) ф.2}}{(\text{ст.3 (100) ф.1} - \text{ст.3 (140) ф.1}) + (\text{ст.4 (100) ф.1} - \text{ст.4 (140) ф.1})},$$

$$k_{Зс} = \frac{2 * \text{Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)}}{\left(\begin{array}{c} \text{Запаси} \\ \text{на початок року} \end{array} + \begin{array}{c} \text{Запаси} \\ \text{на кінець року} \end{array} \right)},$$

тобто за даними форми 1 та форми 2 слід підставляти наступні показники:

$$k_{3C} = \frac{2 * \text{ст.3 (040) ф.2}}{(\text{ст.3 (100) ф.1} - \text{ст.3 (140) ф.1}) + (\text{ст.4 (100) ф.1} - \text{ст.4 (140) ф.1})},$$

$$k_{KЗ} = \frac{2 * \text{Виручка від реалізації}}{\left(\begin{array}{c} \text{Кредиторська заборгованість} \\ \text{на початок року} \end{array} + \begin{array}{c} \text{Кредиторська заборгованість} \\ \text{на кінець року} \end{array} \right)},$$

тобто за даними форми 1 та форми 2 слід підставляти наступні показники:

$$k_{KЗ} = \frac{2 * \text{ст.3 (010) ф.2}}{\text{ст.3 (530) ф.1} + \text{ст.4 (530) ф.1}},$$

$$T_{KЗ} = \frac{365}{\text{Оборотність кредиторської заборгованості}} = \frac{365}{k_{KЗ}}.$$

Аналіз ліквідності підприємства вказує на його спроможність перетворити актив на грошові кошти швидко і без втрат ринкової вартості. Оцінюючи ліквідність підприємства, аналізують достатність поточних (оборотних) активів для погашення поточних зобов'язань – короткострокової кредиторської заборгованості. При оцінці ліквідності розраховують 3 коефіцієнти:

1. Коефіцієнт покриття.
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності.
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності) (k_{Π}) дає загальну оцінку ліквідності активів, вказуючи на те, скільки гривень поточних активів підприємства припадає на одну гривню поточних зобов'язань. Він розраховується за формулою:

$$k_{\Pi} = \frac{\text{Оборотні активи} + \text{Витрати майбутніх періодів}}{\text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх періодів}},$$

тобто за даними форми 1 для його обчислення слід підставляти наступні показники:

$$k_{\Pi} = \frac{\text{ст.3 (260) ф.1} + \text{ст.4 (270) ф.1}}{\text{ст.3 (620) ф.1} + \text{ст.4 (630) ф.1}}.$$

Коефіцієнт швидкої ліквідності (так званий коефіцієнт «лакмусу») ($k_{\Pi\text{Л}}$) на відміну від попереднього вказує на якість використання оборотних активів. Він розраховується за формулою:

$$k_{\Pi\text{Л}} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Запаси} + \text{Витрати майбутніх періодів}}{\text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх періодів}},$$

тобто за даними форми 1 для його обчислення слід підставляти наступні показники:

$$k_{\text{шл}} = \frac{\text{ст.3 (260) ф.1} - (\text{ст.3 (100) ф.1} - \text{ст.3 (140) ф.1}) + \text{ст.4 (270) ф.1}}{\text{ст.3 (620) ф.1} + \text{ст.4 (630) ф.1}}$$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (кАЛ) показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашеною негайно. Він розраховується за формулою:

$$k_{\text{АЛ}} = \frac{\text{Грошові кошти та їх еквіваленти}}{\text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх періодів}},$$

тобто за даними форми 1 для його обчислення слід підставляти наступні показники:

$$k_{\text{АЛ}} = \frac{\text{ст.3 (230) ф.1} + \text{ст.3 (240) ф.1}}{\text{ст.3 (620) ф.1} + \text{ст.4 (630) ф.1}}$$

Для оцінки платоспроможності та фінансової стійкості підприємства слід також розрахувати чистий робочий капітал підприємства (P_K). Його наявність свідчить про те, що підприємство спроможне не тільки сплатити поточні борги, але й має фінансові ресурси для розширення діяльності та інвестування найбільш прибуткових видів діяльності. Він розраховується за формулою:

$$P_K = [\text{Оборотні активи} + \text{Витрати майбутніх періодів}] - [\text{Поточні зобов'язання} + \text{Доходи майбутніх періодів}]$$

тобто за даними форми 1 для його обчислення слід підставляти наступні показники:

$$P_K = [\text{ст.3 (260) ф.1} + \text{ст.4 (270) ф.1}] - [\text{ст.3 (620) ф.1} + \text{ст.4 (630) ф.1}]$$

Аналіз довгострокової платоспроможності характеризує фінансову стійкість підприємства на перспективу з позицій структури коштів, залежністю підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів. При цьому аналізі використовують наступні коефіцієнти:

1. Коефіцієнт концентрації власного капіталу.
2. Коефіцієнт концентрації залученого капіталу.
3. Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу.
4. Коефіцієнт забезпечення за кредитами.

Коефіцієнт концентрації власного капіталу (коефіцієнт автономії) (k_{BK}) визначає питому вагу коштів власників підприємства в загальній сумі засобів, вкладених у майно підприємства. Він характеризує можливість підприємства виконати свої зовнішні зобов'язання за рахунок використання власних коштів і розраховується за формулою:

$$k_{BK} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Активи підприємства}},$$

тобто за даними форми 1 слід підставляти наступні показники окремо для початку звітної періоду, окремо для його закінчення:

$$k_{BK} = \frac{ст.3 (380) ф.1}{ст.3 (280) ф.1} \text{ та } k_{BK} = \frac{ст.4 (380) ф.1}{ст.4 (280) ф.1} .$$

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу ($k_{зк}$) доповнює попередній коефіцієнт, оскільки їх сума повинна дорівнювати одиниці. Він характеризує питому вагу залучених коштів у загальній сумі засобів, вкладених у майно підприємства, і розраховується за формулою:

$$k_{зк} = \frac{\text{Залучений капітал}}{\text{Активи підприємства}} ,$$

тобто за даними форми 1 слід підставляти наступні показники окремо для початку звітної періоду, окремо для його закінчення:

$$k_{BK} = \frac{ст.3 (430) ф.1 + ст.3 (480) ф.1 + ст.3 (620) ф.1 + ст.3 (630) ф.1}{ст.3 (280) ф.1} \text{ та}$$

$$k_{BK} = \frac{ст.4 (430) ф.1 + ст.4 (480) ф.1 + ст.4 (620) ф.1 + ст.4 (630) ф.1}{ст.4 (280) ф.1} .$$

Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу ($k_{зв}$) дає узагальнену оцінку фінансової стійкості підприємства. Він розраховується за формулою:

$$k_{зк} = \frac{\text{Залучений капітал}}{\text{Власний капітал}} ,$$

тобто за даними форми 1 слід підставляти наступні показники окремо для початку звітної періоду, окремо для його закінчення:

$$k_{BK} = \frac{ст.3 (430) ф.1 + ст.3 (480) ф.1 + ст.3 (620) ф.1 + ст.3 (630) ф.1}{ст.3 (380) ф.1} \text{ та}$$

$$k_{BK} = \frac{ст.4 (430) ф.1 + ст.4 (480) ф.1 + ст.4 (620) ф.1 + ст.4 (630) ф.1}{ст.4 (380) ф.1} .$$

Коефіцієнт забезпечення за кредитами (коефіцієнт покриття процентів) ($k_{КРЕД}$) дає можливість оцінити потенційну можливість підприємства погасити зовнішні запозичення. Він вказує на ступінь захищеності кредиторів від несплати процентних платежів і обчислюється за формулою:

$$k_{КРЕД} = \frac{\text{Прибуток до оподаткування} + \text{Виплата процентів}}{\text{Фінансові витрати}} ,$$

тобто за даними форми 2 слід підставляти наступні показники окремо для звітнього, окремо для попереднього років:

$$k_{\text{КРЕД}} = \frac{\text{ст.3 (170) ф.2} + \text{ст.3 (140) ф.2}}{\text{ст.3 (140) ф.2}} \text{ та } k_{\text{КРЕД}} = \frac{\text{ст.4 (170) ф.2} + \text{ст.4 (140) ф.2}}{\text{ст.4 (140) ф.2}} .$$

Загальновідомо, що на короткострокову та довгострокову платоспроможність підприємства впливає його можливість отримувати прибуток. В цьому зв'язку необхідно здійснити аналіз прибутковості діяльності підприємства за показником рентабельності, який є якісним аспектом ефективності його роботи.

При здійсненні цього аналізу необхідно визначити показники:

1. Рентабельності продажів.
2. Рентабельності активів.
3. Рентабельності капіталу.

Показник рентабельності продажів ($R_{\text{П}}$) характеризує, який прибуток з однієї гривні продажів отримує підприємство. Він розраховується за формулою:

$$R_{\text{ПР}} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)}}$$

тобто за даними форми 2 слід підставляти наступні показники окремо для звітнього, окремо для попереднього років:

$$R_{\text{ПР}} = \frac{\text{ст.3 (220) ф.2}}{\text{ст.3 (035) ф.2}} \text{ та } R_{\text{ПР}} = \frac{\text{ст.4 (220) ф.2}}{\text{ст.4 (035) ф.2}} .$$

Показник рентабельності активів (R_A) характеризує, наскільки ефективно підприємство використовує наявні активи для отримання прибутку, тобто показує, який прибуток приносить кожна гривня, вкладена в активи підприємства. Він обчислюється за формулою:

$$R_A = \frac{2 * \text{Чистий прибуток}}{\text{Активи, разом на початок року} + \text{Активи, разом на кінець року}} ,$$

тобто за даними форми 1 та форми 2 слід підставляти наступні показники:

$$R_A = \frac{2 * \text{ст.3 (220) ф.2}}{\text{ст.3 (280) ф.1} + \text{ст.4 (280) ф.1}} .$$

Показник рентабельності капіталу (R_K) характеризує ефективність використання підприємством власного капіталу. Він визначається як співвідношення чистого прибутку та середньорічної вартості власного капіталу і розраховується за формулою:

$$R_K = \frac{2 * \text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал на початок року} + \text{Власний капітал на кінець року}} ,$$

тобто за даними форми 1 та форми 2 слід підставляти наступні показники:

$$R_K = \frac{2 * \text{ст.3 (220) } \phi.2}{\text{ст.3 (380) } \phi.1 + \text{ст.4 (380) } \phi.1}.$$

Питання для самоконтролю з другого змістовного модуля

1. Надайте характеристику економічної безпеки підприємства.
2. Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки.
3. Визначте сутність та елементи організаційної культури
4. Оцінка зв'язків підприємства із зовнішнім середовищем.
5. Оцінка техніко-організаційного рівня стабільного виробництва.
6. Що включає в себе якісний аналіз методів та інструментарію планування, обліку і контролю на підприємстві?
7. Діагностика структури управління та якості управлінських рішень.
8. Охарактеризуйте гнучкість виробничої системи та її діагностику.
9. Перелічите основні моделі фінансової діагностики.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вартанов А. С. Экономическая диагностика деятельности предприятия: организация и методология. / А. С. Вартанов. – М.: Финансы и статистика, 1991 – 80 с.
2. Герасимчук В. Г. Стратегічне управління підприємством. Графічне моделювання: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2000. – 360 с.
3. Гетьман О. О. Економічна діагностика. / Гетьман О. О., Шаповал В. М. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 304 с.
4. Глухарев С. М. Конспект лекцій з курсу «Економічна діагностика» (для студентів 5 курсу денної і 6 курсу заочної форм навчання спеціальності 7.050107, 8.050107 – «Економіка підприємства».) – Х.: ХНАМГ, 2008. – 118 с.
5. Глухарев С. М. Методичні вказівки до виконання практичних і самостійних робіт з курсу «Економічна діагностика» (для студентів усіх форм навчання спеціальності 8.050107 – «Економіка підприємства».) – Х.: ХНАМГ, 2008. – 30 с.
6. Євдокимова Н. М., Кирієнко А. В. Економічна діагностика: Навчально- методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. / Н. М. Євдокимова, А. В. Кирієнко. – К., КНЕУ, 2003
7. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности, 2-е изд., перераб. и доп. / В. В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 512 с.
8. Костырко Р. А. Финансовый анализ. / Р. А. Костырко. – Х.: Издательский дом «Фактор», 2007. – 784 с.
9. Маркова В. Д. Стратегический менеджмент: Курс лекций / В. Д. Маркова, С. А. Кузнецова. – М.: ИНФРА-М; Новосибирск: Сибирское соглашение, 2001. – 288 с.
10. Немцов В. Д. Стратегічний менеджмент Навч. посібник / В. Д. Немцов, Л. С. Довгань. – К.: ТОВ "УБПК "ЕксОб", 2002. – 560 с.
11. Портер М. Стратегія конкуренції/ Пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. – К.: Основи, 1997. – 390 с.
12. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: Монографія / Г. О. Швиданенко, О. І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2002. – 192 с.
13. Тищенко А.Н. Стратегия управления развитием предприятия. / А. Н. Тищенко, О. С. Головкин. – Х.: ЭДЭНА, 2003. – 198с.
14. Управление конкурентоспособностью организации: Учебн. пособие / Р. А. Фатхутдинов. – М.: Изд. «Эксмо», 2004. – 544 с.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних завдань
з дисципліни

ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА

*(для студентів 6 курсу заочної форми навчання
спеціальності 7.03050401 – Економіка підприємства)*

Укладачі: **ЄСІНА** Валерія Олександрівна
ПОКУЦА Ілля Володимирович

Відповідальний за випуск: *Н. В. Водка*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання: *І. В. Волосожарова*

План 2012, поз. 350М

Підп. до друку 30.10.2013

Формат 60x84/16

Друк на ризографі.

Ум. друк. арк. 1,4

Зам. №

Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 4705 від 28.03.2014 р.